

Mechitar zo Sebasty – arménsky učeník svätého Benedikta

Lucia Laudoniu

19. decembra 2022 ✝ Cirkev História

Známa múdrosť „Čo zaseješ, to budeš žať“ nebola cudzia ani starým Rimanom. „*Ut sementem feceris, ita metes,*“ – napísal Cicero v jednej zo svojich Filipík. Slovenská podoba tejto ľudovej parémie kladie dôraz najmä na vzťah medzi kvalitou semienka a silou plodu (Zo zlého semena nič dobré nevyrastie). Latinský konjunktív perfekta aktíva však v tomto spojení vyjadruje aj priamu úmeru medzi kvalitou procesu siatia a budúcej žatvy. Nie je dôležité iba to, čo zasejeme, ale aj spôsob, ako a kde to urobíme. Keď chceme konať dobré dielo, nestačí len sadiť zdravé semená, treba im *pari modo* (rovnakou mierou) vytvoriť zdravé podmienky na rast.

Svätý Benedikt bol skvelým pozorovateľom „veľkých maličkostí“ každodenného života a právom ho možno nazvať *sator animarum* – rozsievač duší. No dá sa zasiať semeno benediktínskej spirituality do arménskej zeme bez toho, aby stratila svoju východnú kvintesenciu? Túto otázku si v 18. storočí položil jeden z najvýznamnejších arménskych učencov novoveku Mechitar zo Sebasty.

Pre rozvoj arménskej spirituality urobil viac, než ktokoľvek iný v jeho dobe. Preložil spisy svätého Tomáša Akvinského do literárneho arménskeho jazyka a kvôli jednote s Rímom sa na jeho hlavu zosypalo veľa duchovných kameňov. Kto bol tento *famulus Sapientiae*, služobník Múdrosti, a čím sa vyznačuje jeho kongregácia arménskych mechitaristov?

Mechitar zo Sebasty priniesol pochodeň arménskej kultúry až do Benátok.

Zdroj: dalbera / commons.wikimedia.org

Nosia typickú východnú bradu a čierny habit arménskeho strihu s kapucňou. Ich poznávacím znamením je kríž z červeného súkna s arménskymi nápismi skrytý pod vrchnou tunikou. Symbolizuje ochotu mechitaristov preliať krv za katolícku vieru a svoj národ.

Títo duchovní synovia zakladateľa arménskeho písomníctva svätého Mesropa Maštoca sľubujú pod prísahou, že budú verní Božej Múdrosti. Sú pozvaní poslúchať svojho preceptora zvoleného opátom, aby ich naučil dogmám katolíckej viery a gramatike klasickej arménčiny. Pravidlo *dicto audientem esse* (počúvať na slovo) je pre túto komunitu veľmi dôležité. Skôr než sa mních naučí umeniu mlčania, musí sa naučiť správne počúvať Boha aj seba.

Ars auscultandi sa vzťahuje jednak na načúvanie Kristovmu hlasu cez Sväté písmo, Tradíciu, predstavených a samozrejme, liturgiu Cirkvi, jednak na rozpoznávanie Božieho šepotu v procese konštantného vzdelávania. Rád mechitaristov preto od začiatku svojho pôsobenia vynikal výchovou vynikajúcich vedeckých pracovníkov. Myšlienku o štúdiu ako druhu objektívnej modlitby si zakladateľ kongregácie ctihodný Mechitar vypožičal z tomistickej filozofie. Učíme sa modlením – *orando discimus*.

Intelektuálna príprava budúcich mechitaristov bola pôvodne veľmi prísna. Do kláštora vstupovali už v ranom veku (osem- deväťroční) a po absolvovaní základného vzdelania sa začala ich deväťročná teologicko-filozofická a filologická formácia. Vlastný noviciát trvá dva roky.

Po dovŕšení kánonického veku dvadsaťpäť rokov mohli byť kandidáti chirotonizovaní (vysvätení) za kňazov. „Chrbticou“ ich kňazskej služby bola a je pastorácia v arménskych enklávach v rôznych obchodných centrách Orientu a Európy, šírenie arménskej literatúry a dôstojný apoštolát jednoty s Rímom, ktorý sa nestretol všade s pochopením... Úzke spojenie s arménskym obradovým a literárnym dedičstvom je na jednej strane veľmi chvályhodné, na druhej strane je dôvodom, prečo tento rád nikdy neprekypoval vysokým počtom povolaní a zostáva *raram avem* – vzácnym vtákom na strome catholicity.

Kto kráča po jeruzalemskej Via dolorosa, môže si všimnúť, že tretie zastavenie je súčasťou arménskeho katolíckeho patriarchátu.

Zdroj: Aleksei m / commons.wikimedia.org

K svojim dochalcedónskym bratom a sestrám mechitaristi pristupujú s láskou a úctou, aby ich vlastným príkladom, *accurate cogitateque* (s rozvahou a primerane) priviedli k cirkevnej jednote pod kľúčmi svätého Petra.

Kým bola Mechitarova kongregácia arménskych katolíkov oficiálne uznaná pápežom Klementom XI., pretieklo riekou Araks veľa vody. Cesta zakladateľa komunity k zasvätenému životu nebola priamočiara, hoci jeho vokácia sa prejavila pomerne skoro. Meno Mechitar (niekedy sa zapisuje v podobe Mchitar, Mekhitar alebo Mochtor) značí Utešiteľ (ekvivalent gréckeho *Παράκλητος*), jeho nositeľovi sa však veľa útechy nedostávalo. On sám mal byť útechou.

Na vrchol sa kráča *ab infimo solo* – od najhlbšieho dna. Rodičia budúceho mnícha a literáta síce mali modrú krv, ale schudobneli a Mechitarov otec sa pokúšal uživiť obchodom. Darilo sa mu, no jeho syna svet peňazí ani trochu nelákal. Ušiel radšej do hôr, aby tam žil životom otcov púšte. Biskup rozpoznal chlapcovo povolanie a dovolil mu, aby v neďalekom monastieri Svätého kríža (*Surp Nšam*) asistoval pri liturgických úkonoch. V susednej rodine matky a dvoch dcér, ktoré žili v celibáte mníšskym spôsobom života, našiel spriaznené duše.

Narodil sa v Sebaste (XXXXXXXX Sivas v dnešnom Turecku) 7. februára 1676. Pri krste mu zapísali apoštolské *summae laudis* – Peter.

Sen o vstupe do kláštora sa Petrovi splnil v roku 1691, kedy dostal povolenie od miestneho ordinára. Zvolil si mníšske meno Mechitar. Mal iba pätnásť rokov, keď bol *cum permissu superiorum* vysvätený za diakona. Jeho *divinum ingenium* a kognitívny fond ho priviedli do srdca arménskej kultúry Ečmiadzinu, kde mal v pláne prehľbiť si vedomosti a ochutnať plody z Aristotelovej záhrady.

Stretnutie s katolíckymi misionármi však navždy zmenilo jeho *cursus vitae*. Nielenže zatúžil lepšie spoznať západnú civilizáciu, ale rozhodol sa aj pre duchovné spojenie s Rímom (trvalo niekoľko rokov, kým ho deklaroval aj administratívne). Tým sa začala Mechitarova odysea.

Stredoveké arménske rukopisy vynikali bohatou ornamentikou blízkou ich západným „súrodencom“.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Veľká časť arménskeho kléru sa voči rímskokatolíckym doktrínam stavala odmietavo a budúcemu majstrovi slova uvila trňovú korunu. Nikde ho neprijali, putoval z miesta na miesto a jedol horký chliebík potulného učiteľa. Po osemnástich mesiacoch sa vrátil do rodnej Sebasty a ponoril sa do štúdia arménskych, gréckych a sýrskych cirkevných otcov. Vďaka hlbšiemu poznaniu patristických prameňov dospel Mechitar k myšlienke nevyhnutnej jednoty s prvým medzi patriarchami. V roku 1696 mu Boh požehnal kňazské svätenie a o tri roky neskôr titul posvätného učiteľa a vzdelanca arménskej cirkvi (*vardapet*).

Mechitar si veľmi prial vykoreniť z duší svojich bývalých súvercov burinu predsudkov a vybral sa do Konštantínopolu. Zhromaždil vôkol seba malú skupinku učeníkov s úmyslom založiť arménske katolícke kolégium. Jeho plamenné kázne o únii s Rímom vzbudzovali odpor miestnych orthodoxných hierarchov, ktorí boli pod vplyvom antipápežského polemika Avedika. Turecká vláda opäť posilnila svoju tradične protikatolícku politiku a Mechitar bol nútený opustiť svoju pastvu. Spočiatku našiel azyl v carihradskom kapucínskom kláštore pod správou Francúzov. Nepriatelia mu nedali pokoj ani tam.

Boh viedol Mechitarove kroky ďalej na benátske územie, kde sa ho ujali jezuiti. Benátčania mu darovali menší majetok v Modone (Methoni v gréckej Messénii), ktorý sa stal základom jeho kláštornej fundácie. Písal sa rok 1701 a začalo sa ďalšie dejstvo Mechitarovej pastoračnej činnosti. Nemalo byť o nič menej turbulentné, než tie predošlé...

Séria prenasledovaní prehĺbila lásku zelótskeho Arména k Presvätej Bohorodičke, matke utláčaných. Dňa 12. mája 1711 predložil Svätému Otcovi návrh stanov s regulou svätého Benedikta. Nová kongregácia bola uznaná a Mechitar dostal od Klementa XI. opátsku berlu.

Prešli sotva tri roky a existencia malého monastiera arménskeho rítu sa zdala byť ohrozená. Vojna medzi Benátkami a Vysokou Portou opäť zamiešala politické karty. Mechitar smeroval do mesta na lagúne s cieľom založiť tam druhý kláštor, akoby tušil, že mesto Medon bude obeťou tureckého hnevu.

Hlavný kláštorný chrám benátskych mechitaristov. Arménskemu oltáru dominuje monumentálna opona, ktorá je neodmysliteľne spätá s liturgickým slávením.

Zdroj: Jean-Pierre Dalbéra / flickr.com

Po niekoľkých rokovaníach sa mu podarilo získať opustený ostrov San Lazzaro v jurisdikcii La Serenissimy. Arménsky „dušechvat“ (dovoľte mi požičať si prezývku, ktorá kedysi prischla svätému Jozafátovi Kuncevičovi) začal budovať nový rehoľný dom takpovediac na zelenej lúke. Opravil schátralý kostolík a

sníval, že sa v duchu klasického *abdo me in bibliothecam* opäť oddá literárnej práci, ale Boh pre neho pripravil ešte jednu skúšku – obvinenie vznesené proti jeho bratstvu v milovanom Ríme.

Vardapet s katolíckou dušou prišiel vo svojej dobe s neobvyklým riešením – zmieriť benediktínske *ora et labora* s tradičnou arménskou kontempláciou a nájsť medzi oboma mníšskymi školami stratenú rovnováhu. Mechitar sa cítil povolaný zmieriť latentné napätie medzi svojim prirodzeným sklonom k východnému kvietizmu a realizmom Západu, ktorý toľko obdivoval. Liekom na vyše tisícročné trhliny v arménskej cirkvi a v duši národa, ktorý v roku 301 ako prvý na svete prijal kresťanstvo za *religio licita*, bola podľa neho orientalizácia benediktínov, respektíve import arménskej kultúry do benediktínskej formy. Komparatívna spiritualita tohto typu bola spočiatku považovaná za akademický experiment a nie všetci spolubratia držali Mechitarovi palce.

Mechitaristi napriek tomu nie sú „Arméni hrajúci sa na adoptívnych synov svätého Benedikta“ a už vôbec nie „benediktíni hrajúci sa na Arménov“. Mechitar (prechovávajúc prínajmenšom rovnaký obdiv ku kánonom východného anachorétu Antona Veľkého) neadaptoval benediktínsku regulu bez zmeny, ale začal s ňou pracovať spôsobom, ktorý nemá precedens. Na benediktínskych pilieroch postavil predovšetkým svoju misijnú a edukačnú koncepciu. Arménsky obrad (parciálne zlatinizovaný v dôsledku križiackych výprav) nechal nedotknutý a odmietol naň aplikovať neoficiálnu rímsku predstavu o primáte západného obradu – *praestantia ritus Latini sive Occidentalis*.

Duch Mechitarovho spoločenstva bol natolko špecifický a originálny, že vzbudzoval nedôveru niektorých talianskych katolíkov, ktorí mali o Arménoch dosť povrchné znalosti. Ich intrigy prenikli až do pápežovej pracovne. Výsledkom vatikánskeho šetrenia bolo Mechitarovo priateľstvo so Svätým Otcom. Ďalší príklad toho, ako Boh transformuje zlo (krivé obvinenie v Ríme) na dobro (pápežov živý záujem o dielo učeného Arména a prehĺbenie duchovného puta medzi oboma mužmi).

Múzeum tlače v kláštornej kompeze na ostrove San Lazzaro degli Armeni. Tu sa rodili najdôležitejšie novoveké edície arménskych liturgických kníh.

Zdroj: Jean-Pierre Dalbéra / flickr.com

Posledných tridsať rokov života zasvätil slovu aj Slovu. Vo svojom kláštore na ostrove San Lazzaro zriadil tlačiareň, ktorá zohrala dôležitú úlohu v pozdvihnutí duchovnej a kultúrnej úrovne arménskej diaspory v Európe. Arménsko vďačí Mechitarovi za veľa, pod jeho rukami sa zrodili cenné preklady gréckych a rímskych klasikov vrátane Ovídia, Vergília a Senecu. Mechitar zostavil moderné gramatiky arménskeho klasického i ľudového jazyka a v oboch týchto rečiach vydal katolícky katechizmus. V roku 1734 kráčal v stopách svätého Hieronyma a daroval svojmu národu novú tlačenú Bibliu. Mechitarov dvojzväzkový arménsky slovník si

našiel cestu do najvýznamnejších verejných i súkromných knižníc.

Jeho duša odišla za Kristom 16. apríla 1749, deväť rokov po ukončení posledných stavebných prác na kláštore, refektári a knižnici s dvestotisíc zväzkami na ostrove San Lazzaro degli Armeni. Kto chce zažiť atmosféru arménskej svätej liturgie (*Surp Badarak*) priamo *in situ*, môže navštíviť kláštor mechitaristov v neďalekej Viedni.

Mechitarovi zo Sebasty patrí titul Božieho služobníka, pretože Vatikán v minulosti otvoril proces jeho beatifikácie. Benátski mechitaristi mali 8. septembra 2022 významnú slávnosť: výročie založenia kongregácie na sviatok Narodenia Panny Márie a ukončenie diecéznej fázy blahorečenia a kanonizácie ich zakladateľa.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/mechitar-zo-sebasty-armensky-ucenik-svateho-benedikta/>